

ДОКТРИНАЛЬНІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ ДЛЯ УКРАЇНИ

DOCTRINE ASPECTS OF THE ESSENCE OF INTERNATIONAL TECHNICAL ASSISTANCE FOR UKRAINE

Приполова Л.І., к.ю.н.,
начальник науково-дослідного відділу правових проблем у сфері міжнародного співробітництва
науково-дослідного управління проблем ресурсного забезпечення у воєнній сфері, сфері оборони
та військового будівництва Центру воєнно-стратегічних досліджень
Національний університет оборони України імені Івана Черняховського

Стаття присвячена проблематиці аналізу існуючих наукових позицій щодо сутності та змісту поняття міжнародної технічної допомоги для сил оборони України. Зазначено про необхідність та актуальність для науки формування уявлення про сутність і особливості такого виду допомоги, яка активно постачається із початком повномасштабного вторгнення, адже дослідження потребують ряд питань, пов'язаних із оглядом її сутності, класифікацій, порядку здійснення, порядку оформлення. Крім того, звернуто увагу, що як в практиці, так і в теорії юристи та економісти, державні управлінці використовують різноманітні поняття у зазначеній сфері діяльності, зокрема такі як: міжнародна допомога, зовнішня допомога, міжнародна технічна допомога, зарубіжна допомога, гуманітарна допомога тощо.

Дослідження різних аспектів міжнародної допомоги неодноразово здійснювалися в аспекті історичних та економічних досліджень. Зважаючи на перспективність та ключову значущість міжнародної допомоги в протистоянні агресору, актуальним сьогодні є правове забезпечення всіх аспектів, пов'язаних із забезпеченням такої допомоги. В статті наведено позиції окремих науковців, які аргументовано в ході досліджень виокремили своє бачення щодо сутності, змісту та видів міжнародної допомоги. Крім того, до надання допомоги можна віднести і міждержавні домовленості загалом (в тому числі і ленд-лізовий закон США для України).

Підсумовано, що міжнародна підтримка завдяки консолідації зусиль для України у війні з російським агресором сприяє наближенню справедливої перемоги. Міжнародна допомога для сил оборони є визначальним фактором та неодмінно сприяє розширенню меж двосторонньої взаємодії з іншими державами та міжнародними організаціями, подальшій модернізації сил оборони у відповідності з міжнародними стандартами. Таким, що потребує всебічного комплексного наукового супроводження є питання щодо уніфікації підходів до розуміння сутності, змісту та видів міжнародної допомоги для сил оборони, із подальшим відображенням та фіксацією у відповідних нормативно-правових актах.

Ключові слова: міжнародна допомога, міжнародна технічна допомога, сили оборони, міжнародне співробітництва, країна-донор.

The article is devoted to the problem of analysis of existing scientific positions regarding the essence and content of the concept of international technical assistance for the defense forces of Ukraine. The necessity and features relevance for science of forming an idea of the essence and features of this type of aid, which is actively supplied with the beginning of a full-scale invasion, is noted, because research requires a number of issues related to an overview of its essence, classifications, procedure of implementation, procedure of registration. In addition, attention is drawn to the fact that both in practice and in theory, lawyers and economists, state managers use various concepts in the specified field of activity, in particular, such as: international aid, foreign aid, international technical aid, foreign aid, humanitarian aid, etc.

Studies of various aspects of international aid have been repeatedly carried out in the aspect of historical and economic studies. Taking into account the perspective and key importance of international assistance in confronting the aggressor, the legal provision of all aspects related to the provision of such assistance is relevant today. The article presents the positions of individual scientists who, in the course, have distinguished their vision regarding the essence, content and types of international aid. In addition, interstate agreements in general (including the US lend-lease law for Ukraine) can also be attributed to the provision of assistance.

It was concluded that international support due to the consolidation of efforts for Ukraine in the war with the Russian aggressor contributes to the approach of a just victory. International aid for the defense forces is a determining factor and certainly contributes to the expansion of bilateral cooperation with other states and international organizations, further modernization of the defense forces in accordance with international standards. The issue of unification of approaches to understanding the essence, content and types of international aid for the defense forces, with further reflection and fixation in the relevant normative legal acts, requires comprehensive comprehensive scientific support.

Key words: international aid, international technical assistance, defense forces, international cooperation, donor country.

Постановка проблеми. За роки перебування України в умовах гібридної війни, розпочата повномасштабна війна росії проти України з 24 лютого 2022 року помітно вплинули на процес зростання ролі національної стійкості держави, що зумовило настання змін у підходах до функціонування системи забезпечення національної безпеки і оборони держави, стимулювало відмову від попередніх та вироблення нових стандартів у сфері оборони України, в тому числі у питаннях забезпечення сил оборони міжнародною допомогою. Тому, враховуючи виклики, загрози, завдання та стратегічні плани, з якими сьогодні працює наша держава, вкрай важливо мати чітке та узгоджене бачення щодо подальших дій, щоб забезпечити свої переваги. Звісно що такий масив проблематики вирішується за великої підтримки міжнародних партнерів в межах різних видів допомог для сил оборони. Загалом, протягом останнього року можемо спостерігати підвищений інтерес до міжнародної допомоги.

Аналіз останніх досліджень. Тематика, пов'язана із з'ясуванням сутності міжнародної допомоги для сил обо-

рони України час від часу була предметом дослідження, але переважно серед фахівців у сфері економіки та історії. З початком подій, що розвивалися у зв'язку із проведенням антитерористичної операції, операції об'єднаних сил, а згодом і повномасштабного вторгнення росії у 2022 році, можна спостерігати активізацію наукових дискусій як серед науковців, так і інших фахівців в галузі юриспруденції. Серед таких можна виокремити публікації: Барановська В.М., Беззубко Б., Беззубко Ю., Борисов Д.О., Братко І.В., Голоднова Т.С., Грубінко, Дахно І.І., Зима В.М., А.В., Лухтан А.І., Покрещук О.О., Тронько О.О., Фрадинський О.А. та інші.

Метою статті є проведення аналізу наукових позицій щодо сутності та змісту поняття міжнародної допомоги для сил оборони України.

Виклад матеріалу. Для формування уявлення про сутність і особливості такого виду допомоги, яка активно постачається із початком повномасштабного вторгнення, наукового дослідження потребують ряд питань, пов'язаних із оглядом її сутності, класифікацій, порядком здійснення

та оформлення. Погоджуємось із позицією Тронько О.О. про те, що наша держава переживає глибокі потрясіння, пов'язані із віроломним збройним втручанням російської федерації, корінними змінами в політиці, економіці, соціальній, духовній сферах та постає перед викликами реальних загроз національній безпеці практично в усіх сферах життєдіяльності [1, с. 662].

Загалом як в практиці, так і в теорії юристи та економісти, державні управлінці використовують різноманітні поняття у зазначеній сфері діяльності, зокрема такі як: міжнародна допомога, зовнішня допомога, міжнародна технічна допомога, зарубіжна допомога, гуманітарна допомога тощо. Дослідження різних аспектів міжнародної допомоги неодноразово здійснювалися в аспекті історичних та економічних досліджень. Зважаючи на перспективність та ключову значущість міжнародної допомоги в протистоянні агресору, актуальним сьогодні є правове забезпечення всіх аспектів, пов'язаних із забезпеченням такої допомоги.

Є позиція, що під підтримкою (допомогою) силам безпеки і оборони України розуміють дії або заходи НАТО (окремих держав-членів НАТО) та інших безпекових організацій, що здійснюються на основі документів двостороннього (багатостороннього) співробітництва в рамках державних програм і планів співробітництва та спрямовані на започаткування або просування ініціатив, реалізація яких сприяє реформуванню та розвитку суб'єктів СБОУ, побудові ефективної системи забезпечення воєнної безпеки в інтересах зміцнення національної безпеки та сприяння безпеки і стабільності в Європі. Спеціалісти говорять і про те, що складність вирішення такого завдання полягає в тому, що застосування інструментів (механізмів) надання воєнної допомоги за різних обставин може бути просто неможливим, або вони тільки тимчасово не можуть бути реалізовані протягом певного часу. Отже, необхідно вибудовувати гнучку систему (комбінацію) заходів у рамках різних форматів підтримки, яка буде адекватна реаліям процесу протидії воєнним загрозам [2, с. 171]. Здійснюючи аналіз іноземної воєнної допомоги (військово-технічна та фінансово-економічна) Україні, фахівці зауважують на необхідності однозначного визначення поняття «воєнної допомоги». Нерідко можна зустріти твердження, що ототожнюють воєнну допомогу саме з постачанням озброєння, насправді поняття «воєнна допомога» є ширшим. Так, основними статтями воєнної допомоги є:

- послуги з навчання та тренування військовослужбовців, проведення військових навчань, консультацій;
- транспортні, логістичні послуги, послуги зв'язку, розвідки тощо;
- нелетальна воєнна допомога (паливо, харчування, медичні засоби, засоби зв'язку, транспортні засоби, засоби захисту тощо);
- озброєння (бойова техніка, зброя різних видів, боеприпаси).

За фактичним статусом воєнна, так і будь-яка інша допомога буває:

- твердо обіцяна (committed), тобто допомога, щодо якої прийнято офіційні зобов'язання у вигляді прийняття відповідних нормативно-правових актів;
- дозволена (authorized) – щодо якої віддано розпорядження на її постачання представниками виконавчої влади;
- фізично доставлена на територію України (delivered) [3, с. 118].

Як зазначають Беззубко Б. та Беззубко Ю. у своїй статті про міжнародну технічну допомогу Україні (далі – МТД), існує недостатнє опрацювання як теоретичних, так і практичних питань надання міжнародної допомоги в Україні. Це зумовлює актуальність даної теми, необхідність її подальшого дослідження. Автори підтверджують наяв-

ність несформованості понятійно-термінологічного апарату. В ході дослідження ними були виокремлені типи такої допомоги:

1. Залежно від спрямованості на вирішення конкретних завдань у міжнародній допомозі виділили:

- а) гуманітарну допомогу;
- б) міжнародну технічну допомогу, яка здійснюється переважно в таких її видах: наукова й технічна.

2. Залежно від донора допомоги виділили такі типи МТД:

а) офіційна допомога від державних установ країн світу;

- б) допомога від міжнародних неурядових організацій;
- в) допомога від приватних осіб.

3. Залежно від форми зворотності допомоги:

- а) безповоротна МТД;
- б) МТД поворотна у повному обсязі;
- в) МТД поворотна на пільгових засадах.

Виділено такі особливості надання МТД у сучасних умовах для України:

- 1) МТД надається переважно безповоротно;
- 2) міжнародна допомога звільняється від оподаткування (сплати митного збору та податку на додану вартість);
- 3) має цільовий характер; надається виключно з метою досягнення цілей міжнародних програм і проектів.

Найпоширенішими видами МТД, які використовуються в сучасних умовах, є такі:

- а) надання технічних засобів;
- б) фінансові ресурси, гранти.

До видів науково-технічної міжнародної допомоги відносяться:

- а) проведення тренінгів, консультацій з метою набуття нових знань і навичок;
- б) передавання прав інтелектуальної власності;
- в) передавання нових технологій [4, с. 213].

Також в ході дослідження було виокремлено авторське визначення МТД як допомога, яка надається за різними умовами у відповідності з договором у рамках міжнародного співробітництва у формах (безповоротна, поворотна) від офіційних та неофіційних установ країн-донорів, міжнародних організацій, приватних осіб, що надається країні-реципієнту з метою вирішення актуальних завдань для забезпечення сталого розвитку країни [4, с. 213].

О.Лисенко говорить, що під МТД слід розуміти ресурси та/або послуги, котрі передаються на безповоротній та безоплатній основі країною-донором з метою підтримки соціально та економічного розвитку країни-реципієнта згідно умов міжнародних договорів [5, с. 176].

Братко І.В. у своєму дисертаційному дослідженні, яке стосується правового регулювання міжнародної технічної допомоги, визначила, що МТД – це безповоротна та безоплатна офіційна допомога у розвитку, що надається країні-реципієнту міжнародними організаціями і країнами-донорами в рамках техніко-економічного співробітництва для забезпечення сталого розвитку країни-реципієнта та здійснення позитивних перетворень у міжнародному співтоваристві. Надано авторську класифікацію міжнародних угод у сфері надання та використання МТД. Виділено рамкові угоди, угоди цільового програмного характеру, індивідуальні та передівестиційні угоди, угоди про створення та діяльність окремих інституцій на території країни-реципієнта [6, с. 6].

Голоднова Т.С., досліджуючи корупційні ризики в питанні залучення міжнародної допомоги у сфері безпеки й оборони України, зазначала, що Протягом 2014–2021 рр. Україна від північноамериканських та європейських партнерів отримала допомогу у сфері безпеки й оборони. До основних донорів можна віднести США, Великобританію, Канаду, які передали українській стороні

нелетальне озброєння, також надавалась консультативна допомога щодо реформування Збройних сил України, проводилися навчання окремих підрозділів військових формувань України. Міжнародна допомога у сфері безпеки й оборони для Збройних сил України й інших військових формувань України залучається переважно у вигляді гуманітарної допомоги та міжнародної технічної допомоги. Окрім цього, допомога може залучатися як благодійна допомога на основі двостороннього договору. Однак нормативно-правова база регулює гуманітарну допомогу та МТД у сфері безпеки й оборони для Збройних сил України й інших військових формувань України. Гуманітарна допомога – цільова адресна безоплатна допомога у грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами з гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку із соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану, зокрема внаслідок стихійного лиха, аварій, епідемій і епізоотій, екологічних, техногенних та інших катастроф, які створюють загрозу для життя і здоров'я населення, або тяжкої хвороби конкретних фізичних осіб, а також для підготовки до збройного захисту держави, її захисту в разі збройної агресії або збройного конфлікту. Отже, як підсумувала авторка, гуманітарна допомога у сфері безпеки й оборони України може залучатися також у натуральній формі, у вигляді добровільних пожертвувань, виконання робіт, надання послуг, залучення грошової форми допомоги тощо, а МТД – це фінансові й інші ресурси та послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються донорами на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України. Допомога, яка передається як МТД, може залучатися у вигляді будь-якого майна, необхідного для забезпечення виконання завдань, проєктів, програм, що ввозяться або набуваються в Україні, робіт, послуг, прав інтелектуальної власності, інших ресурсів, не заборонених законодавством, зокрема і стипендій. Залучення МТД здійснюється з метою додаткового забезпечення Збройних сил України матеріально-технічними засобами. Автор також надає визначення допомоги у деяких країнах, зокрема, під термінами «допомога у сфері безпеки» у США, «військове залучення» у Сполученому Королівстві, «військова допомога» у Канаді розуміється як допомога країнам у протидії спільним викликам, для покращення співпраці, взаємодії й обміну ресурсами, а також допомога в нарощуванні потенціалу військовим формуваннями країн – отримувачів допомоги [7, с. 38–39].

До надання допомоги можна віднести і міждержавні домовленості загалом, які описувала у своєму дослідженні Зима В.М., адже 8 травня 2022 на саміті країн «Великої сімки» було висловлено повну підтримку України в її боротьбі проти агресії Росії. Всі сім країн зобов'язалися надавати Україні військову допомогу, боротися з російською дезінформацією у світі, також G7 будуть допомагати відбудовувати Україну. Відповідно ними було взято зобов'язання поступово відмовлятися від залежності від російської енергії, зокрема шляхом поступового припинення або заборони імпорту російської нафти. Вживати заходів, щоб заборонити або іншим чином не допустити надання ключових послуг, від яких залежить Росія, посилювати санкційну кампанію проти фінансових еліт і членів сім'ї. Автором згадано і про прийнятий у травні 2022 році ленд-лізовий закон США для України. На підставі даного Закону уряд України зможе запитати та узгодити отримання без зайвих бюрократичних зволікань від американських партнерів:

– будь-якої зброї (крім ядерної), системи озброєння, боєприпасів, літаків, кораблів або іншого військового зняття;

– будь-якого майна (крім торгових суден), установок, товарів, матеріалів, обладнання, постачання або товарів, що використовуються для здійснення військових продажів;

– будь-якого обладнання, інструментів, матеріалів, постачання або іншого предмету, необхідного для виробництва, обробки, ремонту, обслуговування, зберігання, конструювання, транспортування, експлуатації або використання будь-якого предмета, переліченого вище [8, с. 65–66].

– будь-якого компоненту або частини будь якого предмету з вищезазначених. Зауважено, що партнери з-за океану дають Україні не лише зброю і техніку, але й гроші на купівлю іншого озброєння. Рішення про передачу озброєння приймається за прискороною процедурою. Згідно із законом президент США уповноважує уряд надавати допомогу у тому розмірі, який необхідний. В той же час, програму ленд-лізу будуть виконувати не лише США, але й ключові союзники НАТО [8, с. 65–66].

Омельченко А.В. розкриваючи адміністративно-правові засади використання міжнародної технічної допомоги в Україні визначив МТД як вид зовнішньої економічної допомоги, що відповідно до міжнародних договорів України надається у вигляді фінансових та інших ресурсів, робіт і послуг донорами з метою підтримки соціально-економічного розвитку України та Україною, її донорами, іншим державам [9, с. 65].

Окремі фахівці у сфері оборони здійснили науковий огляд сутності понять у сфері міжнародної допомоги крізь призму військово-економічних відносин. Зокрема, досліджуючи сутність ключових понять у сфері міжнародної допомоги, наданої для зміцнення обороноздатності України, зазначають, що міжнародна допомога Україні являє собою широкий спектр номенклатури військових предметів (озброєння, військової техніки, ракет і боєприпасів, засобів індивідуального захисту, медикаментів, інших матеріалів та обладнання, запровадження навчальних програм для персоналу тощо) [10, с. 46]. Здійснюючи опис термінологічних зв'язків із міжнародною допомогою, автори виокремлюють такі тісно пов'язані поняття як міжнародна державна безпекова допомога та міжнародна воєнна безпекова допомога, остання включає матеріальну та нематеріальну міжнародну безпекову допомогу [10, с. 48]. Смісловий аналіз міжнародної допомоги дав змогу авторам інтерпретувати її як відносини між народами і країнами у сприянні, підтримці в чому-небудь (з якої-небудь причини), а враховуючи нинішнє протистояння України збройній агресії – як відносини між народами і країнами, що виражаються у сприянні Україні забезпечувати реалізацію національних інтересів, у тому числі, надавати відсіч збройній агресії, що виявляється у наданні матеріальної та нематеріальної підтримки Україні через відповідні державні інституції (центральні органи виконавчої влади). Крім того, огляд сутності МТД дозволив зробити висновок про його неоднозначність та певну невідповідність між науково-теоретичним тлумаченням та нормативно-правовим визначенням [10, с. 52–53].

Висновки. Отже, відчутна міжнародна підтримка завдяки консолідації зусиль для України у війні з російським агресором сприяє наближенню справедливої перемоги. Міжнародна допомога для сил оборони є визначальним фактором та неодмінно сприяє розширенню меж двосторонньої взаємодії з іншими державами та міжнародними організаціями, подальшій модернізації сил оборони у відповідності з міжнародними стандартами. Огляд наукових поглядів на сутність міжнародної допомоги та сутність дотичних до неї понять (МТД, військова допомога, гуманітарна допомога) показують тотожність у їх тлумаченні та загальному сприйнятті. Таким, що потребує всебічного комплексного наукового супроводження зали-

шається питання щодо уніфікації підходів до розуміння сутності, змісту та видів міжнародної допомоги для сил оборони, із подальшим відображенням та фіксацією у відповідних нормативно-правових актах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тронько О.О. Реалізація приватними військовими компаніями спеціальних операцій окремого типу в умовах гібридної війни. Міжнародно-правовий та національно-правовий аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 5. 2022. С. 662–666.
2. Возняк С. М., Іващенко А. М., Федянович Д. Л. Шляхи міжнародної колективної і коаліційної протидії «гібридній» агресії. Воєнні аспекти протидії «гібридній» агресії: досвід України : монографія / колектив авторів; за заг. ред. А. М. Сиротенка. К.: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2020. 188 с.
3. Удосконалення теоретичних основ протидії у гібридній війні : науково-дослідна робота шифр «Кальміус-2» / колектив авторів. К.: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2022. С. 372 с. інв. 11552.
4. Беззубко Б., Беззубко Ю. Міжнародна технічна допомога для України. *Галицький економічний вісник*, № 3 (64) 2020. С. 210–216.
5. Лисенко О. Роль міжнародної технічної допомоги європейських фондів фінансуванні регіональних проєктів розвитку в Україні. *Світ фінансів*. 2009. № 3. С.175–183.
6. Братко І.В. Правове регулювання міжнародної технічної допомоги: стан, тенденції та перспективи розвитку. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2011. 22 с.
7. Голоднова Т.С. Корупційні ризики в питанні залучення міжнародної допомоги у сфері безпеки й оборони України. *Нове українське право*. № 5. 2021. С. 37–43.
8. Зима В.М. Міжнародна підтримка України під час російської військової агресії (правові основи регулювання допомоги). *Київський часопис права*. 2022. № 3. С. 62–67.
9. Омельченко А.В. Адміністративно-правові засади використання міжнародної технічної допомоги в Україні. *Правове регулювання економіки*. № 16. 2017. С. 63–71.
10. Лойшин А.А., Ясенко С.А., Косарецький Є.І., Бойко Р.В. Сутність ключових понять у сфері міжнародної допомоги, наданої для зміцнення обороноздатності України. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. № 3(76). 2022. С. 46–57.